

CONTRIBUȚIA PRINCIPILOR ROMÂNI LA SUSȚINEREA VIEȚII MONAHALE DIN SFÂNTUL MUNTE ATHOS

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan MOLDOVEANU
Universitatea din București

Abstract

The present study aims to present, by means of several specific examples, the close links existing, over the centuries, between the Holy Mount Athos and the Romanian countries, links materialized in particular by the support that the Romanian rulers, as continuators and preservers of the Byzantine tradition, have given to the monastic settlements there; this includes gifts of money and objects of worship, the financing of the construction and repair of churches and other buildings that still exist there today and, last but not least, the worship of Romanian monasteries to these Holy Places of Orthodoxy.

Keywords

Holy Mountain Athos, Wallachia, Moldova, monasticism, Eastern spirituality

Inceputul oficial al relațiilor existente între Muntele Athos și Țara Românească s-a produs în urma câtorva intervenții făcute de Hariton, egumenul mănăstirii Cutlumuș, către voievodul Vladislav I – Vlaicu Vodă. Intervenția lui Hariton – peste puțin timp devenit mitropolit în Un-

grovlahia – către voievod consta din a-i cere acestuia din urmă să sprijine consistent mănăstirea sa de la Athos, întrucât din pricina vremii, cât și a vremurilor, evergheții de altă dată, împărații bizantini, n-o mai puteau face. Și apoi, nu ar fi făcut altceva, decât să continue, potrivit documentului, lucrările tatălui său, Nicolae Alexandru Basarab. Era anul 1369. Se cunoaște cum voievodul a răspuns pozitiv¹, punând însă o condiție, și anume schimbarea regimului chinovial cu unul idioritmnic pentru monahii români de pe teritoriul mănăstirii.

Cunoaștem în continuare din documentele vremii că cererea domnului a fost întâmpinată de refuzul lui Hariton, deoarece tipicoanele Muntelui Athos prevedeau exclusiv un regim chinovial. Se pare însă că Hariton n-a putut rezista demersului lui Vladislav, căci de vreme ce mănăstirea apărea refăcută după această dată, nu însemna decât că egumenul a trebuit să-i cedeze. Știm cu siguranță că, la 1372, mănăstirea apărea ca fiind refăcută de către voievod, ba, mai mult, avea să apară în documentele ulterioare drept „Lavră a Țării Românești”. Nici Hariton nu avea să fie lipsit de faimă, de vreme ce domnul l-a chemat să ocupe scaunul mitropoliei, după moartea legiuitului mitropolit Iachint (1372).

Este un prim episod² care îi pune în legătură directă pe domnii români cu Muntele Athos, dar care nu se va rezuma doar la atât, întrucât de abia de acum domniile încep să revendice un statut excepțional în Balcanii ocupați rând, pe rând de către turci. Componenta politică pe care se sprijinise altădată atât de bine comunitatea monahală athonită dispăruse acum de la Constantinopolul devenit Istanbul. De aceea monahii își vor îndrepta atenția către singura unitate etnică, relativ autonomă, din zona Balcanilor, anume către cele două Principate românești de la nordul Dunării. Era o cinste ce

---

¹ „Eu voi înconjura cu ziduri și cu turn de întărire mănăstirea și voi înălța biserică, trapeză, chilii, voi răscumpăra moșii și voi da animale ca prin aceasta să fie pomeniți părinții domniei mele și eu ... căci așa se pomenesc în Sfântul Munte și voievozii sârbi și bulgari, ruși și iviri”. Cf. Paul LEMERLE, *Actes de Kutlumus*, Paris, 1945.

² Un altul, dar diferit ca încărcătură, ar putea fi considerat venirea lui Nicodim în Muntenia, tot de la Athos, cu scopul vădit de a da un impuls nou monahismului de pe la noi, poate în același timp cu derularea unui program mai amplu, inițiat de patriarhul ecumenic Filotei Kokkinos (1353-1354; 1364-1376), el însuși, să nu uităm, un athonit, fost egumen al Marii Lavre și ucenic al Sfântului Grigorie Palama. Programul avea în vedere conservarea elementului ortodox chiar la nordul Dunării, în fața expansiunii catolice care găsisese un bun prilej de ofensivă în contextul istoric al înaintării turcilor, tot mai spre nord. Așa a fost posibilă apariția Mitropoliei Ungrovlahiei și nu întâmplătoare este venirea lui Nicodim aici într-un atare context.

nu putea fi refuzată de aceștia. Și ca să vedem că situația prezenta interes pentru domniile române, iată-l pe Vlad Călugărul exprimând principiul acestei tradiții preluate de români:

„Râvnind a urma pilda fericitorilor ctitori (greci, sârbi, bulgari și a celor din neamul nostru), care au înfrumusețat grădina Maicii Domnului (*Περίβολι της Παναγίας*), am urmat și noi a ajuta și a întări aceste mănăstiri”³.

În același timp în care Vlad Călugărul își definea poziția față de Muntele Athos – și este valabil pentru toate Locurile Sfinte – domnitorul Ștefan cel Mare și Sfânt gândea la fel, făcând din mănăstirea Zografu o „Lavră a Țării Moldovei”. Dar acestea sunt deja fapte mult prea bine cunoscute, încât nu am să insist asupra lor, dat fiind că am făcut-o cu alte prilejuri⁴. Prin urmare, voi marca doar începutul acestor relații atât pentru Țara Românească, cât și pentru Moldova. Din aceste momente, vreme de aproape cinci secole, atenția românească față de Muntele Athos a fost neîntreruptă.

Întâi de toate, nu trebuie trecută cu vederea epoca lui Neagoe Basarab (1512-1521). Este din nou unul dintre momentele din istoria acestor legături care spun foarte mult despre vădita dorință a domnilor noștri de a li se da cinstea ce se da odinioară bazileilor bizantini. Iată deci dorința lor de legitimare. De aceea, îl vedem pe Neagoe Basarab, domn de perfectă inspirație bizantină, chemând la sfințirea catedralei din capitala voievodală de la Curtea de Argeș (15 august 1517), pe toți reprezentanții lumii ortodoxe sau ai Oikoumenei așa cum era ea înțeleasă bine atunci. Participa Patriarhul ecumenic Teolipt, dar și reprezentanții Patriarhiilor Apostolice, cât și ai Locurilor Sfinte din Orient. Prezența patriarhului Teolipt la acest eveniment voia parcă să demonstreze că ceea ce nu era posibil pe fostul teritoriu bizantin, era posibil acum la nordul Dunării. Așa se naștea acel „Bizanț după Bizanț”,

---

³ Grigorie NANDRIȘ, *Documente slave din mănăstirile Sfântului Munte*, București 1937, p. 59; *Documenta Romaniae Historica Țara Românească*, vol. I, București 1966, pp. 379-80; Teodor M. POPESCU, „Considerațiuni istorice privind legăturile Bisericii române cu mănăstirile din Muntele Athos”, în *Mitropolia Banatului*, Timișoara, an XII, 1963, nr. 3-4, p. 165.

⁴ A se vedea: Ioan MOLDOVEANU, „Sfântul Ștefan cel Mare, protector al Muntelui Athos”, în vol. *Ștefan cel Mare și Sfânt, Atlet al credinței creștine*, Sf. Mănăstire Putna, 2004, pp. 157-178 și în vol. *Altfel despre Ștefan cel Mare și Sfânt*, Editura Anastasia, București, 2004, pp. 217-239.

continuare a ceea ce fusese el odinioară, dar într-o formă mai modernă acum⁵.

Evident Muntele Athos era prezent prin egumenii tuturor marilor mănăstiri de acolo. În același context, domnul dăduse la Dionisiu o raclă din argint masiv pentru moaștele unui mare personaj sfânt ce petrecuse pe pământ românesc ca mitropolit. Nu este greu de bănuțit că este vorba despre Nifon al II (1503-1505), fost patriarh al Țarigradului în două rânduri, după ce fusese monah la Athos, chiar la mănăstirea pe care acum o ajută principele Neagoe Basarab, contemporanul lui Nicollo Machiaveli. Moaștele lui Nifon fuseseră aduse la noi de Neagoe Basarab. Și nu numai atât. Lumea românească avea să asiste la prima canonizare făcută pe pământ românesc, ceea ce evident conferea nu numai legitimitate politică pentru domn, ci și legitimitate a autorității Bisericii românești. Este unul dintre primele gesturi care poate fi interpretat ca o manifestare de autocefalie ecleziastică.

Domnitorul muntean a ajutat nu numai mănăstirea Dionisiu, ci va îndrepta ajutoare îmbelșugate către mai toate mănăstirile athonite. Prin el concepția „Bizanț după Bizanț” venea să întregască înțelesul pe care îl căpătăm din expresia biografului lui Nifon, Gavriil Protul, care îl desemna pe Neagoe drept „ctitor mare a toată Sfetagora”⁶. Neagoe Basarab este considerat exemplul cel mai elocvent pentru obiceiurile sale imperiale; este voievodul a cărui operă sistematică de susținere a Ortodoxiei balcanice și a Orientului Apropiat a fost de o mare amploare și de o rezonanță nemaiatinsă până la el⁷. Și nici după el nu s-au mai găsit ușor domni valahi care să fie atât de interesați de Athos.

---

⁵ Virgil CÂNDEA, „Noi și Bizanțul”, în Cristian POPIȘTEANU (coord.), *Lumea Bizanțului*, Editura Politică, București, 1972, p. 15; Eugen STĂNESCU, „500 de ani de relații româno-bizantine”, în C. POPIȘTEANU (coord.), *Lumea Bizanțului*, p. 168. Neagoe Basarab reușise să impună în conștiința popoarelor sud-dunărene ideea că prinții Valahiei sunt moștenitorii tradiției imperiale bizantine și să cultive la aceste popoare speranța că eliberarea va veni de la Nordul Dunării. Cf. Manole NEAGOE, *Neagoe Basarab*, Editura Științifică, București, 1971, pp. 96, 100; D. NĂSTASE, *L'idée imperiale dans les pays roumains et le "crypto-empire chretienne" sous la domination ottomane*, Atena, 1981, pp. 227-228.

⁶ Gavriil PROTUL, *Viața Sfântului Nifon, patriarhul Țarigradului*, edit. Tit Simedrea, București, 1937, p. 30.

⁷ Nicolae IORGA, *Bizanț după Bizanț*, București, ed. a II-a, Editura Enciclopedică, București, 1972, pp. 129-130 (există și o ediție în greacă: Atena, 1984, în traducerea lui Iannis Karas); M. NEAGOE, *Neagoe Basarab*, p. 289; D. NĂSTASE, *L'idée imperiale*, p. 208; Andrei PIPPIDI, *Tradiția politică bizantină în țările române în sec. XVI-XVIII*, Editura Academiei Române, București, 1983, p. 55.

Doar din Moldova vom mai găsi domni care să țină la statutul ce-l avusesse Neagoe în Țara Românească, deși nici unul din ei, până la Vasile Lupu, n-a mai făcut-o cu aceeași intensitate; au fost, totuși, Petru Rareș și Alexandru Lăpușneanu. Petru Rareș (1527-38; 1541-46) va ridica schitul Morfonu și va face reparații la Karakalu, iar Alexandru Lăpușneanu (1522-1561; 1564-1568) și soția sa Ruxandra, vor ajuta Athosul într-o vreme în care acesta se afla la mare ananghie⁸.

Ultimele decenii ale veacului amintit s-au remarcat printr-o creștere neobișnuită a elementului grecesc și deci a influenței grecești în viața publică românească sub toate aspectele ei. Când familii domnești, cum este aceea a lui Alexandru II (1568-1577) sau a fratelui său, Petru Șchiopul, domn în Moldova (1574-79; 1582-91), sunt aproape cu totul grecizate, este firesc ca descendenții lor, cum sunt Mihnea Turcitul sau Radu Mihnea⁹, fiul său și respectiv nepotul lui Alexandru II, amândoi voievozi ai Țării Românești, să încurajeze elementele grecești nu numai dinlăuntrul țării, ci și din afara ei, în fruntea cărora stăteau marii ierarhi ai Bisericilor orientale.

Toți acești domni s-au vrut a fi continuatori ai tradiției bizantine și, ca urmare, au ajutat și ei mai multe mănăstiri de la Athos, dar nu fără a se do-

---

⁸ Vatopedului i-a dat un caravansarai (depozit), cumpărat cu 65.000 de aspri de la un turc din Tesalonic, și, în plus, i-a mai dat 300 de galbeni pe an. La Dionisiu a clădit bolnița și aripa sudică și a mărit trapeza. Pentru Zografu, Ruxandra a răscumpărat metoacele din Macedonia cu 52.000 aspri. Domnul a mai refăcut Dohiariul integral și l-a zugrăvit prin purtarea de grijă a Mitropolitului Teofan II (1564-1572; 1578-1579; 1582-1588) care este îngropat acolo. După moartea domnului, văduva lui va oferi Dohiarului 165.000 de aspri, adică 2.700 de piese de aur! Au mai dat 35.000 de aspri la Karakalu și au ajutat și Grigoriu.

⁹ Se știe că Radu Mihnea era căsătorit cu o grecoaică (Nicolae IORGA, *Istoria statelor balcanice în Europa*, București, 1913, p. 61), iar Petru Șchiopul avea soție din insula Rodos, pe Maria Amirală (D. RUSSO, *Studii istorice greco-române*, vol. I, București, 1939, p. 69). Cât despre pătrunderea influențelor grecești în țările noastre, acestea s-au concretizat în crearea de școli grecești. Prima s-a înființat în Moldova, între anii 1561 și 1563, de către Iacob Heraclid Vasilicos, care râvnise la tronul țării și chiar înlăturase pe marele binefăcător al Ortodoxiei, Alexandru Lăpușneanu. N-a funcționat foarte mult timp, dar a constituit un preludeu pentru Academia Domnească de la Iași, datorată filogrecului Vasile Lupu. Era timpul disputei între influența slavă și cea greacă, finalizat prin biruința grecismului. Despre toate acestea a se vedea D.B. OIKONOMIDIS, *Les écoles grecques en Roumanie jusqu'à 1821. L'hellénisme contemporaine*, seria II, an III, tom II, Atena, 1949; IDEM, *Ελληνισμός και σχέσεις*, pp. 62-69; Constantin ERBICEANU, „Priviri istorice și literare asupra epocii fanariote”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria II, tom XXIV, București, 1901; D.B. OIKONOMIDIS, „Bărbați culti greci și români și profesorii de la Academiiile din Iași și București în epoca așa-zis fanariotă”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria II, tom XXVII, București, 1905; Ariadna CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies Princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Tesalonic, 1974.

vedi, mai întâi, mari ctitori în țările române. Așa era cazul lui Alexandru II, ce ridicase, „în josul Bucureștiului”, mănăstirea „Sfânta Troiță”, care ulterior va fi reparată de Radu Mihnea, căpătând de altfel numele celui de-al doilea ctitor – „Radu Vodă” – și va fi închinată de acesta la Ivir, în amintirea anilor pe care-i petrecuse acolo¹⁰. Dar, mai întâi, Mihnea II Turcitul refăcuse mănăstirea de la Podul Colentinei – Plumbuita – și o închina, în 1585, la Xiropotamu, iar din Moldova, Dionisiu primea Mănăstirea Hlincea de la Petru Șchiopul. Daniile au fost, bineînțeles, mult mai bogate, pentru că ei au confirmat sumele care obișnuiau a fi date anual, plus moșii și alte acareturi.

Principii aceștia petrecuseră ani buni la Constantinopol sau în alte locuri ale fostului Imperiu Bizantin, inclusiv Petru Cercel (1583-85), pentru care s-a reeditat ceremonialul de ungere a împăraților, toți acești domni, adevărați monarhi cu atitudini imperiale, care se formaseră în locurile prin care trecuseră, dar mai cu seamă la Bizanț, care se căsătoriseră cu grecoice sau levantine, care vorbeau deci grecește în familie, aduceau cu ei în țara lor de baștină – spune N. Iorga – pe lângă obiceiurile luate, firește de la turci, tradiții negrești din punct de vedere național sau popular, ci bizantină, imperială¹¹.

În ciclul închinărilor către Athos, vreo 135 la număr, avea să se înscrie și mănăstirea lui Mihai Vodă Viteazul, zidită de el pe malul Dâmboviței, cu hramul „Sfântului Nicolae”. Este vorba, firește, de celebra sa ctitorie care îi poartă de altfel și numele, închinată mănăstiri Simonopetra¹². Închinările însă nu constituiau dări în proprietate, ci mai degrabă semănau cu niște concesiuni. Elocvent avea să fie cazul pe care-l receptăm din documentul ce privea închinarea Cotrocenilor lui Șerban Cantacuzino către întregul Munte Athos, la 1682. Aici este de luat în discuție chiar documentul de închinare

---

¹⁰ Mănăstirea „Radu Vodă” a fost închinată la 1613. Radu Mihnea fusese trimis de tatăl său la Ivir și a rămas acolo în grija călugărilor, care l-au și educat. Tot ei l-au trimis apoi la învățătură la Veneția, de unde întorcându-se a ocupat tronul Țării Românești. Se cunoscuse acolo cu Chiril Lucaris, pe care îl va și aduce între 1613-15 în Țara Românească ca predicator al curții domnești. (A.D. XENOPOL, *Istoria românilor*, vol. VI, București, 1928; A.D. XENOPOL, *Roumains et grecs au cours de siecles*, București, 1921, p. 31).

¹¹ N. IORGA, *Bizanț după Bizanț*, p. 134. Influența domnilor în lumea ortodoxă avea să crească și prin căsătoria fiicei doamnei Chiajna și a lui Mircea Ciobanul cu sultanul Murad III, așa cum fusese aceea a sârboicei Mara cu Murad II.

¹² De fapt, această mănăstire fusese închinată la 1591, după ce patriarhul Ieremia II o sfințise ca stavropighie, în urma unui sinod ce întrunea ierarhii țării. Alexandru ELIAN, „Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte Biserici”, în *Biserica Ortodoxă Română*, București, an LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 914-915.

al mănăstirii ce de-abia se zidise. Aceasta pentru că ne furnizează informații ce ne pot ajuta în a demonstra cele spuse mai sus.

Șerban Cantacuzino, ca niciun alt domn de până la el, a condiționat închinarea mănăstirii sale, poate pentru că sesizase ilegalități în administrarea mănăstirilor închinată până atunci. În cazul de față, documentul suna ca un contract. În primul rând, trebuiau să se trimită egumeni cu frica lui Dumnezeu, smeriți, înțelepți, dar și buni administratori: „Egumenul acela care se va trimite a fi om cu toată înțelepciunea și pedepsit și vrednic, care, văzându-se a fi vrednic, bun, chivernisitor, înțelept, adăugător întru toate ale mănăstirii, niminea să nu aibe voie a-l depărta pe dânsul”. Mai departe urma o a doua condiție și anume ca din venitul mănăstirii să se trimită la Athos numai prisosul, grosul rămânând aici pentru folosul Cotrocenilor. În al treilea rând, nimic din cele cu care fusese înzestrată mănăstirea nu avea voie să fie dus la Athos, indiferent de condiții. În sfârșit, domnul prevedea să se urmeze întocmai tipicul athonit, în cele liturgice, să se prăznuiască în mod special și ziua mucenicilor Serghie și Vach (7 octombrie) pentru că în acea zi fusese domnul izbăvit din mâinile urmăritorilor săi (este vorba de lupta pentru domnie, în contextul căreia Șerban Cantacuzino își luase angajamentul construirii mănăstirii, istoria fiind îndeajuns cunoscută). Rânduia, în cele din urma, să fie pomenit, el și tot neamul lui, atât la mănăstire, cât și la Athos, iar de i se va întâmpla sfârșitul să fie chiar îngropat aici. Pe parcurs mănăstirea n-a rămas numai cu daniile făcute atunci de domn, ci i s-au adăugat altele noi de către soția voievodului, de către rudele sale sau alți boieri munteni, i s-au adăugat metoace care au dus-o la o asemenea bunăstare, încât Chesarie Daponte, văzând-o, a numit-o „fala Munteniei”¹³.

Muntele Athos n-a fost lipsit de danii nici de moldoveni, mai ales în vremea lui Vasile Lupu. Este cunoscută închinarea mănăstirii sale de la „Trei Ierarhi”, pe care el o făcuse la 1645, tot întregului Munte Athos, așa cum avea să facă cu ctitoria sa Șerban Cantacuzino. Închinările includeau metocurile lor, cu tot ce aparținea de ele: heleștee, păduri, câmpii, livezi, stupine, animale și sălașe de țigani. La acestea se adăugau subsidii anuale substanțiale, moștenite de athoniți de la cele mai vechi domnii.

Aș mai reda cazul închinării mănăstirii Căpriana din Basarabia către Zoграфu, la 1698, de către Antioh Cantemir¹⁴. Aflăm din act cum ctitorul mă-

---

¹³ *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIII, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1909, p. 255.

¹⁴ *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XIV/1, Librăriile Socec & Co., București,

năstirii, Ștefan Vodă cel Bătrân, a înnoit și miluit sfântul locaș, a făcut o parte din zidul ruinat, chiliile, trapeza, a dat veșminte și vase și a înzestrat-o cu moșii. Alături de toate acestea, apare precizarea că Ștefan era ctitorul mănăstirii Zografu din Sfântul Munte, lucru recunoscut – iată – și de urmașii săi de mai târziu, ceea ce înseamnă că exista această conștiință a faptului că Zografu este „lavră moldovenească”. În plus, se spunea că tot el a întemeiat și mănăstirea Dobrovățului, închinată la Zografu de Vasile Lupu, din cauza „pustiirii locașului (era vorba de Dobrovăț), din pricina nechibzuirii și lenivirii și reaua orânduire a călugărilor valahi”. Și, ca să ne facem o idee despre imensitatea averilor Căprianiei, dintre cele 18 mănăstiri de pe teritoriul Basarabiei, ea posedă de trei ori mai mult decât toate celelalte la un loc. Avea 23 de moșii, care se întindeau peste 50.000 ha, față de cele 15.000 ale celorlalte¹⁵. Din această avere colosală, Zografu și-a reînnoit, pe la 1716, sud-estul clădirilor¹⁶ și tot pe atunci egumenul Hrisocoleu zidea un turn lângă biserica Căprianiei¹⁷.

Nu este mănăstire athonită căreia să-i fi lipsit sprijinul vreuniei dintre domniile române sub orice formă va fi fost acesta: danii în bani, închinări de metoace, acordări de averi în natură. Toate acestea au contribuit practic la rectitorirea întregului Munte Athos, după o perioadă destul de neagră a istoriei sale. Pentru tot acest sprijin, românii au avut șansa de a se împământeni la Sf. Munte, pe la 1803, când un călugăr cărturar, pe nume Teodorit, se cobora de acolo spre a-i propune chiar mitropolitului Veniamin Costachi

---

1915, p. 319, nr. 384; Manouil GHEDEON, *Ἡ Ἄθως: ἀμνηύσεις, έγγραφα, σημειώσεις (Athosul: amintiri, documente, însemnări)*, Constantinopol, 1885, p. 185; Nicolae IORGA, *Muntele Athos în legătură cu țerile noastre*, Librăria Socec & Co., București, 1914, p. 50; Nicolae IORGA, „Daniile românești la Muntele Athos”, în *Revista Istorică*, București, an XIX, 1933, p. 21; Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Cronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 157; Ștefan BERECHET, „Mănăstirea Căpriană”, în *Comisiunea Monumentelor Istorice. Secția Basarabia*, an II, 1928, Chișinău, pp. 103-108 (actul în slavă și traducere românească).

¹⁵ Teodor BODOGAE, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Sibiu, 1940, p. 221; COJOCARU, „Biserica Moldovei, sprijinătoare a Orientului Ortodox”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an LXIII, 1987, nr. 3, p. 55; Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ed. a II-a, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 266; Ion NIȘTOR, *Istoria Basarabiei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 244.

¹⁶ Kosma VLAHUL, *Η Χερσόνησος του Αγίου Ορους του Αθωνος και αι εν αυτή μοναί και οι μοναχοί πάλαι και τε νύν*, Βόλος, 1903, p. 244.

¹⁷ Nicolae IORGA, „Descriere de călătorii”, în *Fântâna Darurilor*, 1907, p. 280; T. BODOGAE, *Ajutoarele românești*, p. 221.

al Moldovei ca mănăstirea sa Esfigmenu să intre pe mâna moldovenilor, cu simpla și smerită condiție ca aceștia să se preocupe de bunăstarea ei. Nu se știe nici până azi de ce marele mitropolit a refuzat „dania”, dar ca să sprijine mănăstirea Esfigmenu, i-a închinat una dintre ctitoriile familiei sale, una boierească. Veniamin Costachi a răspuns într-un alt fel acestei inițiative și, la 20 aug.1806, împreună cu alți 12 membri ai familiei Costăcheștilor, închină la Esfigmenu mănăstirea Florești după ce o unește cu metocul de la Ciocănești-Bursuci¹⁸.

Abia câțiva ani mai târziu dorința monahilor români de a-și avea propriul locaș de închinăciune în Athos a prins contur, prin îngăduința ce li s-a dat de a-și ridica schitul Prodrumului, pe teritoriul Marii Lavre. Ba, mai mult, unui monah venit din Moldova, deși neromân, dar simțind românește, i se va datora revigorarea vieții ascetice sau, cum îi place unui învățat grec s-o numească, „ascetico-filologice”¹⁹ din Sfântul Munte. Este vorba despre Paisie Velickovskij, căruia românii îi vor datora apariția, pentru prima oară într-o limbă europeană, aceea fiind româna, a corpusului filocalic. Lucrurile se petreceau puțin după reîntoarcerea acestuia, împreună cu ucenicii săi, după o ședere acolo de 17 ani. Se stabiliseră la Dragomirna pe la 1763, iar până la 1769, vor lăsa culturii românești prima adunare de texte filocalice, în limba română, adică înainte de apariția Filocaliei paisiene slavone, dar și înaintea celei grecești a lui Nicodim Aghioritul, el însuși un mare admirator al lui Paisie, și despre a cărui operă Constantin Papoulidis crede că a fost influențată în proporție de patru cincimi de acesta din urmă²⁰.

---

¹⁸ S-au redactat două acte, unul în grecește și altul în românește, care trebuia să rămână la „Sf. Ilie” – Florești. Cf. *Eclaircissement sur la question de monasteres grecs situes dans les Principautes Danubiens*, 1857, pp. 54-63; Ioan ANTONOVICI, *Mănăstirea Florești din Plasa Simila, județul Tutova*, București, 1916, pp. 53-59, nr. XXXIII; N. IORGA, *Daniile*, p. 20; Al. ELIAN, *Biserica Moldovei*, p. 61. Marcu Beza care a vizitat Muntele Athos spune că a văzut actul de danie la Esfigmenu, dar ne redă ca dată a închinării anul 1813. Cf. Marcu BEZA, „Bibliotecă mănăstirească la Muntele Athos”, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Literare*, seria III, tom VII, mem. 3, 1934, p. 53; Marcu BEZA, *Urme românești în Răsăritul ortodox*, București, 1937, p. 50. Probabil că era vorba de hrisovul prin care Scarlat Calimachi hotărâ ca mănăstirea să rămână închinată (ianuarie 1813). Pe acesta poate că l-a văzut Marcu Beza. A se vedea și Nicolae IORGA, *Documentele familiei Calimachi*, vol. I, București, 1902, p. LXXXVII; și vol. II, București, 1903, p. 14, nr. 30; pp. 28-29, nr. 62; p. 52, nr. 114.

¹⁹ Vezi Em. ΤΑΪΗΑΙΟΣ, *Ο Παϊσιος Βελτικόφσκη και η ασκητοφιλολογική Σχολή του*, Tesalonic, 1964.

²⁰ Vezi vol. *Paisianismul, un moment românesc în istoria spiritualității europene*, ed. îngrijită de Dan Zamfirescu, Editura Roza Vânturilor, București, 1996.

Pe parcursul secolelor, schimburile culturale dintre cele două Ortodoxii, cea de limbă greacă și cea de limbă română, au fost favorizate de întâlnirea lor la Muntele Sfânt. Acesta este rolul fast pe care l-a jucat Athosul în istoria nu numai a românilor, ci și a celorlalți ortodocși.

În încheiere, reeditez un text al marelui Iorga, cu referire la raportul nostru cu grecoitatea, în general, text care explică mult și face cinste ambelor părți:

„Tot ceea ce grecoitatea avea mai distins în domeniul artei tipografice, ca și în acela al literaturii, venea aici la noi. Multă vreme am crezut că aceasta este o umilință; acum nu mai e nici un motiv să credem aceasta pentru că, de fapt, nu noi cedam înaintea culturii grecești, ci era altceva: noi deveniserăm patroni ai culturii grecești, cum deveniserăm patroni ai Ortodoxiei prin aceea că asupra noastră trecuseră toate datoriile, în acest timp cu tot prestigiul, toată influența și toată situația de hegemonie a împăraților Bizanțului, noi am fost un popor care n-am știut cu ce să ne mândrim și erau lucruri cu care am fi putut să ne mândrim, dar am crezut că ne putem mândri cu lucruri care, privite bine, contribuie să ne umilească”²¹.

---

²¹ *Istoria românilor prin călători*, București, 1981, pp. 301, 307.